

Ruoantuotannon kestävyys: taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset

Vekka-hankkeen (2020-2023) tavoitteena oli tunnistaa ruoantuotannon kestävä kehityksen mittarit liittyen YK:n asettamiin kestävä kehityksen tavoitteisiin (Sustainable Development Goals, SDG). Tämä tietokortti painottuu taloudellisen ja sosiaalisen kestävyys käsitteeseen. Ruoan ympäristövaikutuksia sekä eläinten hyvinvointia käsitellään korttisarjan muissa osissa.

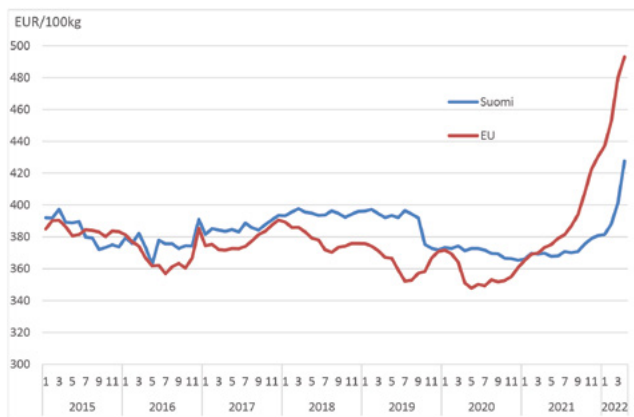

Taloudellista ja sosiaalista kestävyttä jäsennettiin elintarvikeketjun toimijoiden kautta, mikä perustuu tuotteen elinkaaren aikaisten sosiaalisten vaikutusten arvioinnin (S-LCA) ohjeistukseen (Taulukko). Suomalaiseen elintarvikeketjuun todettiin liittyvän runsaasti vahvuuksia. Työntekijöiden aseman, työturvallisuuden, elintarvikkeiden laadun ja markkinoinnin turvaamiseksi on luotu paljon toimivia työvälineitä ja rakenteita. Eniten huolenaihteita nähtiin liittyvän alkutuottajien asemaan sekä kotimaassa että tuontiruoan osalta myös ulkomailla.

		Vaikutus	Tietoaineistoja ja mittareita
    	Elintarvike-yritys	Työntekijöiden hyvinvointi, terveys ja turvallisuus	<ul style="list-style-type: none"> Code of conduct: kuvaus yrityksen arvoista ja menettelytavoista. Työhyvinvointikysely. Työyhteisön tarpeiden kuunteleminen. Henkilöstön edustus johtamisessa. Yrityksen sisäinen tiedonkulku. Sairastavuus. Tapaturmat ja turvallisuushavainnot. Työturvallisuusohjelmat. Sukupuolten tasa-arvo ja työyhteisön monimuotoisuus. Osuudet työryhmissä ja johdossa, palkkauksen tasavertaisuus. Toimenpiteet. Henkilökunnan koulutus ja kehittäminen (keskimääräiset koulutuspäivät/työntekijä). Työvoiman vaihtuvuus.
	Tavaran-toimittajat	Alkutuotannon asema ja tuotannon jatkuvuus	<ul style="list-style-type: none"> Alkutuotannon näkyvyys tuotetasolla. Tuottajahintojen kehitys (reilu hinta). Tuottajien neuvotteluvoima. Alkutuotannon kannattavuus ja jatkuvuus (nuorten yrittäjien määrä). Elintarvikeyrityksen tuki alkutuotannon osaamiseen ja tuotannon kehittämiseen. Tuottajien terveys ja työturvallisuus: psyykinen kuormitus, ammattitaudit ja sairastaminen, työtapaturmat, työkyvyttömyys.
		Maatilojen työntekijät ja vierastyövoima	<ul style="list-style-type: none"> Koulutus, työohjeet ja perehdytys eri kielillä. Työterveyshuolto. Työturvallisuusvalvonta. Ongelmien tunnistaminen ja toimenpiteet.
		Ihmisoikeudet globaaleissa hankinnoissa	<ul style="list-style-type: none"> Hankintojen alkuperän ilmoittaminen. Sertifioinnit. Supplier code of conduct: sisältö, seuranta, haasteiden tunnistaminen ja toimenpiteiden määrittely. Whistleblowing-järjestelmä.
	Kuluttajat	Turvalliset ja terveelliset tuotteet	<ul style="list-style-type: none"> Laatujärjestelmät ja -sertifikaatit. Yrityksen laatueroimmat ja tuotteiden takaisinvedot. Kuluttajapalaute. Terveellisen ruoan saatavuus (ravitsemustavoitteiden mukaisten tuotteiden osuus, esim. kasvituotteet, sokeri- ja suolapitoisuudet). Kohtuuhintaisten tuotteiden tarjonta ja kehittäminen. Vastuullinen markkinointi ja tuoteviestintä. Tuoteinformaation saatavuus. Viestintä tuotantoon liittyvistä vaikutuksista. Ruokakasvatukseen osallistuminen.
Yhteiskunta	Osallisuus alueen ja toimialan kehittämiseen	<ul style="list-style-type: none"> Yrityksen työllistävä vaikutus alueella, yhteisöverot, alueelle suunnatut hankinnat. Osallisuus alueen kehittämisessä ja toimialan haasteiden ratkaisemisessa. Sidosryhmäyhteistyö. Markkinoiden toiminta. Aktiivinen keskustelu kilpailua vääristävistä käytännöistä ja reilujen käytäntöjen edistäminen. Julkisten hankintojen kriteeriksi voitaisiin nostaa suomalaista tuotantotapaa vastaava laatu. 	

Onko tuottajahintojen määräytyminen globaalien elintarvikemarkkinoiden kautta kestävä?

Alkutuotannossa monet kestävyyskysymykset kiinnittyvät tuottajahintojen kehitykseen ja viljelijöiden asemaan elintarvikeketjun neuvottelupöydissä. Liiketaloustieteessä oikean tuottajahinnan ajatellaan muodostuvan markkinoilla ilmenevän tarjonnan ja kysynnän kohdatessa. Kansainvälisten elintarvikemarkkinoiden myötä suomalaiset tuottajat ovat joutuneet sopeutumaan yhä tiiviimmin kansainväliseen hintatasoon (Kaavio). Globaalin hintatason määrittävät kilpailukyvyltään kaikkein vahvimmat tuotantoalueet ja niiden maatilayritykset. Suomalaiset tila yrittävät sopeutua hintatasoon investoimalla ja kilpailukykyään parantamalla, mitä myös politiikkatoimin on pyritty vahvasti edistämään.

Kaavio. Naudanlihan tuottajahintojen keskiarvon kehitys EU:ssa ja Suomessa 2018–2022. Lähde: Latvala ym.¹

Samalla ruokajärjestelmät ovat kansainvälistyneet. Esimerkiksi naudanlihan kulutuksesta 84 % on edelleen kotimaista, mutta naudanlihaa tuodaan myös Puolasta, Saksasta, Ruotsista ja Tanskasta. Vaikka suomalaisella naudanlihalla on iso osuus markkinasta, sillä ei ole vastaavaa hinnoitteluvaihtoehtoa. Kauppa pitää yllä tuonnin optioita, jolloin hinta määräytyy kansainvälisten markkinoiden mukaan.

Nykyisissä politiikkatavoitteissa globaalien elintarvikemarkkinoiden vapaa kilpailu nähdään myönteisenä ja välttämättömänä kehityksenä. Kilpailun kautta tuetaan ruoantuotannon tehokkuuskehitystä, minkä myötä kuluttajien on mahdollista saa-

da entistä halvempaa ruokaa. Kestävyysnäkökulmasta globaalien elintarvikemarkkinoiden toimintaan ja niiden määrittämään tuottajahintojen tasoon liittyy myös ongelmia. Maksimaalista tehokkuutta ja halvinta mahdollista ruoanhintaa tavoitteleva markkinatalous huomioi heikosti ruoantuotantoon liittyviä ympäristön ja ihmisen hyvinvoinnin tavoitteita. Halpaa ruokaa tuotetaan yhteiskunnan kannalta kalliilla hinnalla, mikä on tähän mennessä näkynyt erityisesti ympäristön tilaan liittyvinä haasteina ja ongelmina, samoin kuin kotimaisen alkutuotannon kannattavuusongelmina. Kansainvälisillä markkinoilla käytetään myös sellaisia toimia, jotka eivät ole meillä sallittuja. Tämä johtaa väijä-mättä hintatason laskuun, ja tuotteiden lisääntyviin haittoihin.

Tiedostavat kuluttajat voivat vaikuttaa ruokajärjestelmän kehitykseen valitsemalla oman arvomaailmansa mukaisia tuotteita. Globaalin tuotannon myötä kuluttajan on kuitenkin yhä haastavampaa tuntee tuotteiden alkuperää ja tuotantoketjun moninaisia vaikutuksia ympäristöön ja yhteiskuntaan. Yritysvastuun lainsäädäntö Euroopan Unionissa, samoin kuin tuotteiden vertailun mahdollistavat tietojärjestelmät, ovat vasta kehitteillä.

Tehokkuusetujen tavoittelu tarkoittaa myös tuotantorakenteiden yksipuolistumista, mikä lisää toimialan riskialttiutta yhteiskunnan jatkuvasti muuttuvissa olosuhteissa. Viime vuosina nämä riskit ovat konkretisoituneet muun muassa Ukrainan sodan aiheuttamina hinnannousuina ja tavaroiden heikentyneenä saatavuutena. Myös ilmastonmuutoksen moniin ja vielä heikosti tunnettuihin muutoksiin sopeutuminen tulee edellyttämään maatalouden rakenteilta laajaa joustavuutta ja monipuolisuutta. Resilienssi on huoltovarmuuden tärkeä osatekijä.

Gloaalien elintarvikemarkkinoiden toiminta ei myöskään takaa kotimaisen alkutuotannon säilymistä. Mikäli suomalaisten maatalojen halutaan säilyvän, on tuottajahintojen oltava paikallisia tuotantokustannuksia vastaavat. Niin ikään tuontiruokan on omissa alkuperämaissaan täytettävä ruoantuotantoon liittyvät yhteiskunnalliset arvot ja tavoitteet, mikäli ruoantuotannon pitkänaikavälin rakenteet halutaan turvata näissäkin maissa.

Kuva: Maaseutuverkosto.

¹Latvala, T., Väre, M., Niemi, J. (toim.) 2022. Maa- ja elintarviketalouden suhdannekatsaus. Luonnonvarakeskus.

Johtopäätökset

Kestävyyden mittareihin ja niiden tulkintaan liittyvät vaikutusprosessit ulottuvat yhteiskunnan kannalta keskeisiin tärkeisiin teemoihin, yhteiskunnan perusrakenteisiin asti. Sekä poliittiset päätöksentekijät että elintarvikeyritykset ovat keskeisessä roolissa tulevaisuuden ruokajärjestelmien rakentajina ja kehittäjinä.

Mittareiden ohella tarvitaan keskustelua ruokaketjun tavoitteista, ja ennen kaikkea kykyä ketjun toimijoiden kykyä reagoida muuttuviin tilanteisiin.

Kestävyyteen liittyvät mittarit ovat monialaisia ja niiden tiedontuotantoon ja tulkintaan liittyvät haasteet laaja-alaisia. Ruokaketjun haasteiden laajuus puoltaa osaltaan ruoantuotannon kansallisten perusrakenteiden säilyttämistä ja kestävyysteemojen pitämistä ihmisten kannalta hallittavissa mittasuhteissa.

Keskustelunaiheita

Lapset ja nuoret ovat tulevaisuuden päätöksentekijöitä, jotka kuluttajina ja ammattilaisina pyrkivät tekemään omien arvojensa mukaisia ruokavalintoja. Tarjoaako koulujen ruokakasvatus riittävät perusteet ymmärtää ruoan alkuperää ja siihen liittyviä taloudellisia, sosiaalisia ja ekologisia vaikutuksia?

Kuva: Maaseutuverkosto.

Kuluttajat ja kansalaiset elävät monin tavoin epävarmaksi muuttuneessa maailmassa. Ruoantuntemus ja yhteiset ateriahetket ovat lapsille, nuorille ja aikuisille tärkeitä tapoja kiinnittyä yhteiskuntaan ja omaan elämäänsä.

Omasta työstään ylpeät ja hyvinvoivat ammattilaiset ovat edellytys ruoantuotannon jatkumiselle niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. Mitä tekoja tämän turvaaminen edellyttää? Kuva: Maaseutuverkosto.

Lisätietoja:

anja.yli-viikari@luke.fi; anu.reinikainen@luke.fi

Ruokafakta-sivusto. Luonnonvarakeskus. projects.luke.fi/ruokafakta

Komissio 2020. Pelloilta pöytään -strategia. www.consilium.europa.eu/fi/policies/from-farm-to-fork

Ruokavisio 2040. Luonnonvarakeskus.

UNEP 2020. Guidelines for social life cycle assessment of products and organizations. United Nations Environment Programme (UNEP).

Luonnonvarakeskus 2022.

<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20231127149395>